

A százéves terv

Egy pedagógiai utópia társadalmi összefüggései

Nem fogok szabadkozni, miért nevezem írásom címében utópiának Kodály eszmerendszerét. Egy 1971-ben Debrecenben tartott előadásában Vitányi Iván (1982) utópista gondolkodók zenéről, pontosabban a zene társadalmi szerepéről alkotott elképzeléseit idézi Bacontól Moruson át az utópista szocialistákig, Owenig és Fourier-ig. Mindannyian úgy gondolták, hogy az ideális társadalomban a zene jelentős szerepet játszik.

Egyikük a zene és a tömegkommunikáció kapcsolatát vizionálja, másikuk számára a zene a társadalmi kollektivitás megtestesítője, Owen pedig így ír az általa gyakorlatban is megvalósított modellről: „A tánc és a zene minden ésszerű jellemnevelő módszernek elengedhetetlenül fontos kelléke lesz. A testnek természetes kellemet és egészséget adnak, észrevétlenül és kellemes módon tanítanak engedelmességre és rendre, a léleknek békét, boldogságot adnak, és a legjobb módon készítik elő az egyént minden értelmi adottsága kifejlésére.” Fourier, aki a nevelés legfőbb eszközének a közösségben végzett zenei tevékenységet tekinti, pedig ezt írja: „Amikor a gyermek a hat hónapot eléri, azon vannak, hogy érzékeit felébresszék. Mindent, amit lát és hall, arra használnak, hogy érzékeit tökéletesítsék: csak jó zenét és jó éneket hall...” Vitányi (1982) még felidézi Theodor Hagen népnevelésről megfogalmazott gondolatait, melyekben a népzene különös szerepet szán, és szinte programot ad a művelt muzsikusnak, aki szerinte helyesen tenné, ha „ahelyett, hogy a könyvtárakat bújná a tudós kontrapunktisták műveinek átkutatására, inkább az erdőkre és a szabad földekre menne, hogy összegyűjtse a természet hangját, a nép tudatának megnyilvánulásait.”

Aki csak kicsit is ismeri Kodálynak a zenéről és zeneoktatásról alkotott elképzeléseit, könnyen ráismerhet sokszor és sok helyen idézett gondolatainak lényeges elemeire a fenti sorokban. Persze, pusztán azért, mert eszméket merített rokon módon gondolkodó elődöktől, akik történetesen utópisták voltak, Kodály eszméi nem volnának utópisztikusak. Ő is hitt egy szebb jövőben, és mély meggyőződése volt, hogy az egyéni és közösségi kiteljesedéshez, a nemzet és az emberiség felemelkedéséhez vezető út zene nélkül nem elképzelhető. Sokszor hivatkozik a régiekre:

„A régi görögöktől Comeniusig élt az a felfogás, hogy a zene föltétlen szükséges az ember fejlődéséhez, a nevelés lényeges része, nem pedig valami nélkülözhető élvezeti cikk, pusztá szórakozás.” (Kodály, 1964a, 334. o.) Senki nincs a magyar oktatás történetében, aki többet tett volna azért, hogy ezek az eszmék valóra váljanak.

Kodály nem volt álmodozó, reálpolitikus volt. Hosszú élete két, nagyon sok szempontból különböző társadalmi korszakon ível át, és mindig, minden időben megtalálta az eszközöket arra, hogy a politikusoktól művészekre, pedagógusokra át a legegyszerűbb rétegekig nagy tömegeket állítson az általa képviselt ügy mellé, hogy eszméit, melyek különálló gondolatokból, egyedi felismerésekből lassan, mintegy három évtized alatt rendszerré érlelődnek, a gyakorlatban is megvalósítsa. Nem volt álmodozó, mai szemmel visszatekintve az elmúlt hatvan év történéseire mégis úgy tűnik, végső célkitűzései meg-

valósulásához alig vagyunk közelebb, mint amikor papírra vetette azokat, sokat idézett *Százéves tervében* (Kodály, 1964b, 207. o.):

„Cél: magyar zenekultúra. Eszközök: a zenei írás-olvasás általánossá tétele az iskolán keresztül. Egyben a magyar zenei szemlélet öntudatra ébresztése a művészeti nevelésben csakúgy, mint a közönségnevelésben. A magyar zenei közizlés felemelése, folyamatos haladás a jobb és magyarabb felé. A világirodalom remekeinek közkinccsé tétele, eljuttatása minden rendű és rangú emberhez. Mindezek összessége teremti meg a távol jövőben felénk derengő magyar zenekultúrát.”

Hogy mindez miért nem vált valóra, nem ennek a dolgozatnak feladata boncolgatni. Mindössze arra vállalkoznék, hogy a kodályi eszmerendszer kialakulásának, formálódásának és a mindenkori társadalmi viszonyoknak, illetve a pedagógiai paradigmák alakulásának bizonyos összefüggéseire, kimutatható kapcsolódási pontjaira irányítsam a figyelmet, a teljesség és a tudományos objektivitás igénye nélkül. Hogy Kodály elképzelései utópisztikusak voltak-e, az utókor viszonylag könnyen megítélheti. Mindazonáltal csak irigyelni tudjuk Kodályt a *Százéves terv* utolsó bekezdésében leírt gondolatainak optimizmusáért:

Kodály sokat emlegetett jelmondata: „Legyen a zene mindenkienk számára ez nem csak jól hangzó szlogen volt. Komolyan gondolta, hogy minden társadalmi réteget részeltetni kell a zene jótéteményeiben, áldásos hatása nemcsak az egyes ember számára, hanem osztársadalmi szinten is pozitív változások előidézője lesz. Ennek kereste az útját, és vélte megtalálni a kóruséneklésben. Megnyilatkozásaiban a karéneket mint közösségi, közösségformáló tevékenységet, a szolidaritás, a kooperáció gyakorlóterepét és magasrendű megnyilvánulását láttatta.

„Jósolni nem tudunk. De ha a szaktanítás elve 1968-ra, száz évvel a népiskolai törvény születése után megvalósul az életben is: bizton remélhetjük, hogy mire 2000-et írunk, minden általános iskolát végzett gyermek folyékonyan olvas kottát. Nem nagy vívmány. De ez csak külső jele lesz annak, ami addigra hamarosan kifejlődik, s ami akkor majd joggal viseli nevét: a magyar zenekultúrának.” (Kodály, 1964b, 209. o.)

A Kodály-tézisek

Ezt a rendszert sokszor nevezik Kodály-módszernek, elsősorban a részét képező metodikai elemeket kiemelve az egészből, azokat mint valamiféle csodát eredményező újítást felmutatva, de a gondolatrendszer valódi mélységét fel nem ismerve. Követői gyakran tiltakoznak e leegyszerűsítés ellen, helyette inkább a Kodály-koncepció elnevezést javasolják, amely kifejezi a kodályi gondolatrendszer átfogó és összefüggő jellegét.

Kodály gondolatai valóban átfogóak, aprópénzre váltásukat, gyakorlati megvalósításra alkalmassá tételüket nem is ő, hanem tanítványai végezték el. A Kodály-életrajzot tanulmányozva megtalálhatjuk azokat a sorsfordító pillanatokat, amelyek hatására az alapos felkészültségű zeneszerző és nagyralátó népzene kutató figyelme fokozatosan a zene-pedagógia felé fordul. Elég megemlíteni a Schneider Fánit éneklő tanítóképzős lányokkal való találkozását, a Wesselényi utcai fiúkórushoz fűződő élményeit vagy angliai tapasztalatait. (1) Ezek lépésről lépésre vezették őt azokhoz a felismerésekhez, amelyek programot adtak neki és tanítványai, követői számára a következő évtizedekre. Kodály nem volt pedagógus a szó iskolai értelmében, és ezzel ő maga is tisztában volt. De gondolatai megtermékenyítették az őt követők erőfeszítéseit, személyisége megdelejezte, munkára készítette környezetét. E szörványosan elhintett, alkalmilag és csak részlegesen kifejtett,

de évtizedeken át következetes módon kommunikált gondolatrendszerrel ilyen értelemben nem is nevezném koncepciónak, inkább Kodály-téziseknek, amelyek eszmei alapot nyújtottak a további munkához, a gyakorlati megvalósításhoz.

Sokszor és sokan megpróbálták már összefoglalni Kodály téziseit. Az egyik leggyakrabban idézett és legautentikusabb – bár nyilván nem teljes – summázata a kodályi gondolatrendszernek tanítványától, Szőnyi Erzsébettől származik. Az alábbiakban ezt közlöm, változtatás nélkül:

- „1. Ahogyan a görögöknél a zenének központi szerepe volt a nevelésben, nálunk is rangra kell emelni;
2. A zenei műveltség akadályozója a zenei analfabetizmus, ez okozza a hangversenyek és operaelőadások gyér látogatottságát;
3. A tanítóképzőben meg kell javítani a zeneoktatást;
4. A rossz zene elleni védőoltást a zsenge gyermekkorban kell megadni, mert felnőttkorban már késő;
5. A zenei élmény megadása az iskola feladata;
6. A napi éneklés a napi torna mellett a gyermek testét, lelkét egyformán fejleszti;
7. Nagyon fontos a karéneklés; a kollektív érzés, a közös erőfeszítésből eredő szép eredmény öröme fegyelmezett, nemes embereket nevel, ilyen nemű szerepe felbecsülhetetlen;
8. A számára döntő zenei élményeket a gyermek 6–16 éves korban szerzi meg, 15 éves koron alul fogékonyabb, tehetségesebb, mint utána;
9. Csak a legértékesebb, legértelmesebb anyagot szabad a gyermekeknek tanítani; neki a legjobb is éppen csak hogy jó: remekműveken keresztül vezessük a gyermeket a remekművekhez;
10. A gyermek zenei anyanyelve a magyar népzene legyen, csak ha azt elsajátította, akkor forduljon idegen zenei anyaghoz;
11. A mindenki számára legkönnyebben hozzáférhető hangszerral, az emberi hanggal, énekléssel jussunk el a zenei géniuszokhoz; ezzel nemcsak egyes kiváltságosokat, hanem tömegeket lehet a zenéhez vezetni;
12. A karénekléshez külföldi remekműveket kell fölhasználni, a magyar nyelvű karirodalmat a népzenei anyag felhasználásával a magyar zeneszerzőknek kell megalkotniuk;
13. A tanítás rendszeres kiépítése állami feladat, kell rá pénzt fordítani, mert évek múlva a koncert- és operalátogatók számának növekedésével meghozza kamatait.” (Szőnyi, 1982)

A jelen dolgozat témája a Kodály-jelenség társadalmi vonatkozásainak vizsgálata, ezért e helyen nem bocsátkozom a fenti tézisek elemzésébe. De egyikük-másikuk még visszaköszön a továbbiakban. Szőnyi ezen összefoglalójában Kodály (1964c, 38. o.) egy 1929-ben írt cikkére hivatkozik. Szó sincs még módszerről, általános gondolatok ezek, amelyekben személyes meggyőződésből fakadó állítások és mozgósító szándékú, programszerű kijelentések keverednek. Ekkor még Kodály sem remélhette, hogy gondolatai egy (az ügy számára) kedvezőbb történelmi pillanatban talajra találnak majd, és szinte forradalminak számító programja elindulhat a megvalósulás útján. Ez a pillanat csak közel két évtizeddel később következett be. Addig meg kellett küzdenie az öt körülvevő értetlenséggel, ellenségességgel és maradisággal. Gondolatainak progresszivitása ekkor még csak szűk körben talált elfogadásra.

A progresszív korszak

Kodály zenepedagógiai téziseinek progresszív jellegéhez nem férhet kétség. Mindaz, amit írásaiban a negyvenes évekig megfogalmazott, merészen eltért attól a szemlélettől, amely a magyarországi zenei közéletben és az iskolai oktatásban uralkodott. Nézzünk néhány elemet, amelyek közös húron pendülnek a korszak haladó pedagógiai irányzataival!

Kodály előtt nem voltak ismeretlenek a korszak gyermektanulmányának eredményei, annak felismerései. Nagy jelentőséget tulajdonított a korai fejlesztésnek, a gyermekek aktuális fejlettségéhez igazított, tudatosan felépített tananyagnak és annak, hogy a gyermeknek magas művészi színvonalat képviselő lelki táplálékra van szüksége. „Az újabb lélektan meggyőzően fejti ki, hogy a nevelésben a három-hét éves kor sokkal fontosabb a következő

éveknél. Amit ez a kor elront vagy elmulaszt, később helyrehozni nem lehet. Ezekben az években eldőlt az ember sorsa jóformán egész életére.” (Kodály, 1964d, 94. o.)

Kárhóztatta azt az igénytelenséget, amely zenei közéletünket és vele együtt az iskolai tananyagot jellemezte, szót emelt a gyermek érdekeit figyelmen kívül hagyó, a felnőttek gondolkodását, a felnőttek világát leegyszerűsítve leképező pedagógiai szemlélet ellen.

„A hároméves ember is ember. Mennél inkább bezárjuk egy képzelt világba, annál nehezebben igazodik el később az igaziban. Vegyük komolyan a gyermeket! Minden egyéb ebből következik. Elméletben valljuk ugyan: a gyermeknek a legjobb éppen elég jó. A gyakorlatban ebből többnyire az lesz, hogy »a gyermeknek akármilyen jó. Egy fületlen gombbal is eljátszik.«” (Kodály, 1964d, 111. o.)

Kodály – részben az antik görög mintára hivatkozva – a zenét, pontosabban a zenei tevékenységet kívánta a nevelés központjába helyezni. Sokszor hangsúlyozta a zenével kapcsolatos tevékenység, a gyermeki aktivitás fontosságát, melynek egyik kézenfekvő formája a játék. A népi hagyományban még fellelhető énekes-mozgásos gyermekjátékokat mutatja fel mintaként, hogy az óvodától az iskoláig a gyermekek játékigényének és önkifejezésének eszköze legyen. „Minden énekelt hang a mai iskolából jóformán származott Múzsáknak készít szállást a gyermek lelkében. A gyermek ösztönszerű, természetes nyelve a dal, s minél fiatalabb, annál inkább kívánja mellé a mozgást. A mai iskolának egyik főbaja, hogy nem engedi énekelni és mozogni a gyermeket. A zene és testmozgás szerves kapcsolata: énekes játék a szabad ég alatt, ősidők óta a gyermek életének legfőbb öröme.” (Kodály, 1964e, 62. o.) A zenében megnyilvánuló gyermeki aktivitás pedagógiai elképzeléseinek sarkalatos eleme. Úgy tekintette, hogy a zenei tevékenységben való részvétel semmivel nem pótolható lehetőséget kínál az együttműködés gyakorlására, az akarat mozgósítására, a figyelem, az önfegyelem fejlesztésére, hogy a jó zene semmi mással ki nem váltható hatást gyakorol a jellem fejlődésére.

Nemcsak a zene jellemformáló erejében, hanem az egész emberre, a személyiségre gyakorolt átfogó hatásában hitt Kodály. A teljes ember nevelését, test és lélek harmóniájának kialakítását megcélzó szándék túlmutat a kor nevelési célkitűzésein. Szemléletét részben az antik pedagógiai gyakorlatból meríti, gyakran hivatkozik a hellén hagyományokra. „Eddig a görög nevelés érte el legjobban a test és lélek harmonikus kiművelését. Benne a zene központi helyet foglalt el. Mostanában nagy sikerrel próbálják világszerte utánózni a görög nevelés testi részét. De ha teljes embert akarunk, a lelki rész sem maradhat el, s abban a zene ma még meg se közelíti a görög világban volt jelentőségét.” (Kodály, 1964f, 306. o.)

Kodály azt vallotta, hogy a zene élményszerű közvetítése az iskola feladata. Az iskolai oktatásnak ezt az élményszerűséget kell szolgáltatnia. „Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket, hogy ne gyötrelme, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életére beleoltsa a nemesebb zene szomját. Nem a fogalmi, racionális oldaláról kell megközelíteni. Nem algebrai jelrendszerét, titkos írását, egy gyermekre közömbös nyelvnek kell benne láttatni. A közvetlen megérezése útját kell benne egyengetni. Ha a legfogékonyabb korban, a hatodik és tizenhatodik év közt egyszer sem járja át a gyermeket a nagy zene éltető árama: akkor később már alig fog rajta. Sokszor egyetlen élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni: ezt megszerezni az iskola kötelessége.” (Kodály, 1964c, 39. o.)

Meggyőződése volt tehát, hogy nemzetnevelő, kultúrafejlesztő programja megvalósításának záloga az iskolai énekkottatás reformja. Ehhez megfelelő tananyagra, tankönyvekre, a tanárképzés fejlesztésére, az oktatási struktúra átalakítására volna szükség. A kodályi életmű e program szisztematikus megvalósítása. A második világháború előtti években hozzákezdett a zenei írás-olvasás fejlesztését szolgáló didaktikus művek megalkotásához, illetve tanítványait megbízta az iskolai tananyag és módszertan kidolgozásával. A Zeneakadémia tanáraként sokat tett a zenetanárképzés színvonalának emeléséért.

A struktúra és a szemlélet átformálására azonban még nem nyílt lehetőség, ehhez azokra a gyökeres társadalmi változásokra volt szükség, amelyek csak a háború után következtek be.

Kodály sokat emlegetett jelmondata: „Legyen a zene mindenkié!” Számára ez nem csak jól hangzó szlogen volt. Komolyan gondolta, hogy minden társadalmi réteget részletetni kell a zene jótéteményeiben, áldásos hatása nemcsak az egyes ember számára, hanem ösztársadalmi szinten is pozitív változások előidézője lesz. Ennek kereste az útját, és vélte megtalálni a kóruséneklésben. Megnyilatkozásaiban a karéneket mint közösségi, közösségformáló tevékenységet, a szolidaritás, a kooperáció gyakorlóterepét és magasrendű megnyilvánulását láttatta.

Angliai tapasztalatai nyomán 1935-ben megfogalmazott gondolataiban egészen merészen progresszív víziót rajzolt:

„Ha egyrészt igaz is, hogy fejlett karéneklés csak nagymértékben szolidáris társadalomban lehetséges, másrészt kétségtelen, hogy a karéneklés fejleszti a társadalmi szolidaritást. Lebontja az osztályok közötti választófalakat. E tekintetben távoli, de nem elérhetetlen ideálunk lehet az angol falusi énekkar, amelyben a földesúr és családja mellett ott sorakoznak alkalmazottai s a földműves és iparos lakosság minden arravaló tagja.” (Kodály, 1964g, 52. o.)

Számos érvet sorakoztat fel az éneklés mellett. Ezek között az esztétikai és szakmai vonatkozásúak mellett helyet kapnak szociális szempontok is, jókora pragmatizmussal vegyítve. „Nekünk tömegeket kell a zenéhez vezetni. A hangszerkultúra sohasem lehet tömegkultúra. A hangszerek megdrágultak, a hangszertanulás megcsappant. [...] Mit nektek hegedű, zongora! Van a gégékben olyan hangszer, hogy szebben szól a világ minden hegedűjénél, csak legyen, aki megszólaltassa!” (Kodály, 1964c, 42. o.)

Kodály két világháború közötti, pedagógiára irányuló munkásságát a progresszió jellemezte. Az előző fejezetben bemutatott, Szőnyi Erzsébet által felvázolt tizenhárom pontnak majd' mindegyike erről tanúskodik. A vészterhes történelmi időszak valójában nem kedvezett annak az építkező munkának, amelyet Kodály a húszas évektől feladatként kijelölt maga és követői számára. Ő mégis rendíthetetlenül folytatta azt, mindig megtalálva azokat az elemeket, amelyek a (későbbi) *Százéves terv* megvalósulását segíthették.

Nemzeti gondolat

Kodály nevelési eszmerendszerét mélyen áthatotta a nemzeti gondolat. Meggyőződése volt, hogy magyar zenekultúrát kell teremteni sok évszázados politikai és kulturális alávetettséget követően. Számos írásában foglalkozott a magyar zenekultúra visszamaradt fejlődésével, a német zene mindent elnyomó hatásával. Minden fórumon szembeszállt a képzésben uralkodó, német hagyományokat követő akadémikus szemlélettel. Mindezzel szemben mutatta fel azt a tiszta forrást, melynek felfedezése, kutatása, a magyar műzenebe történő integrálása Bartókkal közösen szívügyévé vált: a magyar népzenei hagyományt, a magyar népdal rejtett kincsét.

„A zenei közizlés nálunk szomorúan alacsony fokon áll. De nem a népé! Századokon át sok zene hullámzott rajta keresztül. Amit ebből fenntartott: ékes bizonyága finom, válogató ízlésének. A magyar nép nemes dallamainak terjesztésével a zenei közizlést emeljük. A magyar nyelv csak itt, ezekben a dallamokban éli a maga életét. Együtt támadt vagy régen összeszokott dallam és szöveg: egymás szépségét és erejét fokozza.” (Kodály, 1964h, 46. o.)

Amilyen nehezen találtak utat a közönséghez és a szakmabeliekhez Kodály népzenehez kapcsolódó zeneszerzői törekvései, olyan kedvező volt a nemzeti kultúra fejlesztésére vonatkozó elképzeléseinek fogadtatása. A Trianon utáni években felerősödő neonacionalizmus kedvező közeget biztosított a nemzeti gondolatnak, jóllehet a kor ideológusai

egészen máshová helyezték a hangsúlyokat, mint a tisztán zenei szempontokat követő, mélyen humanisztikus indíttatású fiatal Bartók és Kodály. A következőket írja erről Maróthy János (1982):

„A XIX. század illúziói (össz nemzeti jelleg, ősi eredet) tovább éltek a két háború közötti népies irodalomban, s a zenében is. A népzeneben az általános nemzeti lélek, a »honfoglaló lélek« megtestesülését látták. Elképzelésük szerint a »nemzeti lélek legtokéletesebb kifejeződését«, a népdalt a felső rétegek tudatába is be kell vinni, s ezáltal kell egységes nemzeti zenekultúrát teremteni. [...] Így élt tovább a nemzeti koncepció [...] abban a korszakban, mikor Magyarországon az osztályellentétek élesebbek voltak, mint történelme során bármikor. Ugyancsak fennmaradt az ősi, a mitikus keresése, a misztifikálás is.”

A nemzeti gondolat Kodálynál nem aktuálpolitikai indíttatású elem. Nevelési, kultúrafejlesztési koncepciójának szerves része a nemzeti kultúrába való beágyazottság, a magyar népi kultúra méltó rangra emelése, a népzene mint zenei anyanyelv, legtisztább, legautentikusabb és legtermészetesebb kifejezési eszköz primátusa mind a magyar zene további fejlődésében, mind az ettől elválaszthatatlan zenepedagógiai koncepcióban.

A Kodály-tézisek ma is érvényesek, a mai korban is értelmezhető és követhető igazságokat tartalmaznak, de irracionális dolog lenne azt gondolni, hogy a több mint nyolcvan éve megfogalmazott gondolatok és az abból kifejlett koncepció és módszer minden változtatás nélkül állhatja meg a helyét napjainkban is. Társadalmi és pedagógiai paradigmák váltották egymást ezekben az évtizedekben, a közoktatásban folyó zenei nevelésben azonban minden változatlan. Nem tudom elképzelni, hogy Kodály elégedett lenne mindazzal, ami az ő nevében történt az utóbbi negyven évben.

„Minden teendőnk egyetlen szóban foglalható össze: nevelés. De kölcsönös. A magyar tömegeket közelebb kell hozni a magasabb művészi zenéhez. Ennek kizárólagos hívei pedig nem élhetnek itt elefántcsonttoronyban: tudomásul kell venniük, hogy van külön magyar zenei hagyomány, annak termékei éppoly tökéletesek a maguk nemében, éppoly tiszta és magas művészetet jelentenek, mint a nyugati nagy zeneirodalmak. Tudniok kell, hogy további magyar zenei élet csak e hagyomány alapján, annak levegőjében fejlődhetik.” (Kodály, 1964i, 49. o.)

Azt lehet mondani, hogy Kodály – pályafutása során nem ezen egyetlen alkalommal – olyan gondolatokat fogalmaz meg, amelyek az aktuális társadalmi-politikai környezetben kedvező fogadtatásra találnak, és ezáltal támogatást, szövetségeseket lel saját eszméinek kifejtéséhez, megvalósításához. Ez Kodály kultúrpolitikai sikereinek egyik záloga.

Kodályt az eddigiekben mint progresszív társadalmi és pedagógiai eszmék képviselőjét ismerhettük meg. Tévedés lenne azonban egyértelműen reformpedagógusként beállítani. Művelt humanista volt, érzékeny saját korára, az emberiség és a magyarság létfontosságú problémáira, hitt a kultúra felemelő erejében. Pedagógiai világképébe különféle eszméket integrált, amelyeknek egy része feltűnően egybecseng korának új nevelési irányzataival.

Új idők

A második világháborút követően Kodály hosszú mellőzöttség után egyszerre a zenei közélet főszereplőjévé vált. A Zeneakadémia rektori kinevezését ugyan elhárította, de az intézmény Igazgatósági Tanácsában elnöki tisztelet vállalt, a Magyar Művészeti Tanács és a Zeneművészek Szabad Szervezetének elnöke, parlamenti képviselő, a Tudományos

Akadémia rendes tagja, később elnöke lett. Az új helyzetet kihasználva késlekedés nélkül munkához látott, hogy létrehozza azt a modell-iskolát, amelynek működése az általa megfogalmazott elveket követi. Gulyás György vezetésével 1946-ban létrejött a legendás békéstarhosi iskola, 1950-ben pedig megkezdte munkáját a kecskeméti zenei általános iskola és gimnázium, majd a következő két évtizedben országszerte nyíltak a hasonló iskolák. Kodály 1947-ben hirdette meg *Százéves tervét*, melyben a kezdeti sikerektől lelkesülten a mindennapi énekórát, kóruséneklést és hangszeres tanulást biztosító iskola-típus általános országos elterjedését vizionálta.

Kodály sikere és elismertsége töretlenül növekedett a kommunista hatalomátvételt követően, majd a Rákosi- és a Kádár-korszakban is. Ennek hátterében egyrészt Kodály egyre növekvő személyes tekintélye, az ügyet szolgáló pragmatizmusa és nem utolsósorban nézeteinek a rendszer pedagógiai paradigmájával több ponton kimutatható rokonsága állt. Illusztrációként álljon itt egy rövid részlet egy Szőnyi Erzsébettel (idézi: *Székely*, 2008, 23. o.) készült interjúból:

„168 óra: Kodályt nemegyszer gyanúsították azzal, hogy behódolt az ötvenes-hatvanas években Rákosinak, Kádárnak.

Szőnyi Erzsébet: A zenei nevelés érdekében az ördöggel is cimborált volna. Elsőrendű célja az volt, hogy a gyerekek minél több zenei műveltséget kaphassanak. A rendszer ebben partner volt; egyik célja – hogy széles rétegek közelebb jussanak a kultúrához – szerencsésen egybeesett a kodályi programmal. Hogy ennek aztán mi volt az ára, arról sokat vitakoztak. Számunkra az volt a legfontosabb, hogy az ének-zenei általános iskolák indulhassanak.

168 óra: Volt-e határa Kodály kompromisszumképességének?

Sz. E.: Szó sem volt megalkuvásról, de kihasználta nemzetközi tekintélyét és összekötéseit. A 8. osztály heti második énekóráját például születésnap ajándékkul kérte. 1962-ben Kádár megkérdezte tőle, mit kíván; ő ezt kérte, s meg is kapta.”

A fenti mondatokban Szőnyi is említi a korszak egyes ideológiai mozzanatainak és Kodály programjának közös pontjait. A következőkben vegyünk számba ezekből néhányat!

Mihály Ottó (1999a, 252. o.) így jellemzi a korszakot meghatározó társadalomeszményt: „...A kollektívizmus azt az elvet fogalmazza meg és érvényesíti, hogy az egyénnel szemben a közösség társadalmi-történeti (ontológiai) és értékbeli (axiológiai) elsődlegességgel rendelkezik. Az egyén minden vonatkozásban alávetettje a közösségnek, és létezésének értékét a közösség számára produkált eredményei, a közösséggel való azonosulásának mértéke határozza meg: létezésének igazi értelmét a közösségben, a közösségért végzett szolgálat adja.” Érdekesen rimelnek erre Kodály (1964j, 269. o.) szavai, aki a kollektívizmus magasrendű megvalósulását látja a közösségi éneklésben. „Mi fejlesztí jobban az egymásra utalt közösség tudatát, mint a karéneklés, míg az egyéni szereplés vajmi gyakran hiúságot, elbizakodottságot hoz létre. A karban, bár »számos a legkisebb is«, mindenki érzi, hogy csak egy csepp a tengerben, nélküle is megvannak, de egynek hibája mindent elronthat. Egyéni felelősség közös munkában, mi nevelhet jobban szocializmusra?”

Itt ismét tetten érhető egy olyan mozzanat, melyben Kodály meggyőződése és a kor-szellem a felszínen egymásra talál. De Kodály, a humanista a közösségi éneklés kapcsán az egyén felelősségéről, az egyén és a közösség kölcsönös viszonyáról, az együttes tevékenységben realizálódó minőségi ugrásról elmélkedik, a rendszer ezzel szemben az egyén közösségnek való alávetettségét, attól való függőségét hangsúlyozza. Érdekes belegondolni, hogy míg Kodály angliai élményei nyomán a Bachot (egyszer majd értékes magyar kórusműveket) éneklő munkáskórusok képét dédelgette, az ötvenes évek valósága a munkahelyi alkalmakon csasztaskázó kollektíva volt, melynek elemi részecskéje az ideológia igényeinek megfelelően kiskorúsított állampolgár.

Kodály a közösség fejlesztését humanisztikus alapon képzelte el, és úgy tekintette, hogy ennek legmegfelelőbb eszköze a közösségben végzett zenei tevékenység. Ő is „embertípusban” gondolkodott, de az ő ideálja a zenélő, olvasó, a kultúrát igénylő ember, aki ebben tökéletesedve közelít egy eszményhez, az emberi létnek egy magasabb fokához. A kultúra által nemesedni – régi elképzelés a nevelés történetében. Itt ismét találkozik Kodály és az oktatáspolitikai. Ő ugyanis egy jól irányított, központilag kimunkált

módszereket alkalmazó, egységes rendszerben gondolkodott. Ezt szolgálták a magas színvonalú tankönyvek, kiadványok, a zenetanárképzés egységesítésére és fejlesztésére tett erőfeszítések, a tanterv és az óraszámok szabályozása. Mi ez, ha nem a korszak iskolai gyakorlatát valójában jellemző herbartizmus?

A népi demokrácia célul tűzte ki a munkás-paraszt rétegek felemelését, a tömegeknek mindenféle javakhoz, egyebek között a kultúrához való hozzáféréseinek biztosítását. Ez utóbbi a népművelés útján valósulhat meg. Kodály már jóval a háború előtt megfogalmazta ennek fontosságát. Most ennek is elérkezett az ideje.

„Új idők egyik sokat hangoztatott jelszava a tömegek zenei nevelése. Hogy a zene ne legyen a kiváltságos osztályok kizárólagos tulajdona, hanem mindenkié, mindenkinek hozzáférhető. Nagyszerű gondolat, sokan már évtizedek óta foglalkozunk vele: mit is kellene tenni, hogy valóra váljék. Mi a gyermekeken át óhajtottuk megközelíteni a célt, és ma is ezt valljuk a legjobb útnak.” (Kodály, 1964k, 286. o.)

Ezt a célt kell szolgálnia az oktatásnak, ehhez kell megtalálni a leghatékonyabb formát és eszközöket.

A legnagyobb magyarországi iskolakísérlet

Kodály pedagógiai életművének legsikeresebb szülőtte, programja megvalósításának leghatékonyabb eszköze az ének-zenei általános iskola. Ennek az iskolatípusnak jellemzője a mindennapi énekóra, a zenei írás-olvasás készségének szisztematikus fejlesztése, a kötelező karének és a hangszerjáték tanulásának lehetősége. Az iskola élete a tanítási időben és azon kívül végzett zenei tevékenység köré szerveződik. Ebben az iskolában a zenei tevékenység ugyanazt a szerepet tölti be, mint a későbbi kísérleti iskolákban a munka: a művészeti aktivitás a munka szublimációjaként van jelen a programban. Kodály a célt *Százéves tervében* már megfogalmazta: magyar zenekultúra. A feladat tehát adott, a hozzá vezető út is kézenfekvőnek látszik.

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának. Csak az a mienk igazán, amiért megdolgoztunk, esetleg megszenvedtünk. A zene is csak úgy száll belénk, úgy él meg bennünk, ha munkával (gyakorlati zenéléssel) szántjuk fel lelkünket alája.” (Kodály, 1964l, 156. o.)

Mindezt egybevetve Erich E. Geissler iskolai munkatevékenységet definiáló gondolataival, láthatjuk, hogy a kodályi ének-zenei általános iskola megfelel a munkaiskolával szemben támasztott követelményeknek: a munkatevékenységbe épülő tökéletesedési szándék, a sikerélmény lehetősége, képzési tartalom, a tanuló szellemi és fizikai aktivitásának előhívása, önállóságra nevelés, formális módszeresség jellemzi (Zrinszky, 2000, 173. o.).

Ugyanakkor Kodály iskolai nevelésről és a zene nevelő erejéről vallott, korábban idézett nézeteinek megfelelően ez az iskola totális jellegű nevelőiskola. A zenetanulás, gyakorlás, próbákön és hangversenyeken való szereplés szinte kitölti a gyerekek egész napját, célja pedig az egész ember formálása a zene, a kultúra által. A módszer eredményessége felől nincs kétsége Kodálynak, szinte minden tapasztalatot megelőzően nyilatkozza a sikerről:

„Hogy kis fáradsággal milyen sokat lehet elérni, arra jó példa az a néhány iskola, ahol kísérletképpen négy énekóra többlettel dolgoznak. Az eredmény minden várakozást meghalad. A zene felszabadító hatása az általános intelligenciára nyilvánvaló. Most értjük, miért volt a görög nevelésben központi helye. A jelentések egyértelműen vallják kedvező hatását az összes közismereti tárgyra.” (Kodály, 1964f, 307. o.)

A zenei általános iskola tehát Kodály szándéka szerint a magyar közoktatásban a kodályi utópia értelmében a jövőben a korábbi iskolát leváltó alternatívát jelentő kísérletként indult. Sok tekintetben érvényes rá mindaz, amit a hetvenes-nyolcvanas évek iskolakísér-

leteivel kapcsolatban Mihály Ottó (1999a, 262. o.) megállapít. „A szocialista pedagógia az alternatívát csak mint kísérletet, mint engedélyezett kivételt ismerte el. A kísérlet azonban mind szerepét, mind tartalmát tekintve maga is e paradigma foglya. Engedélyezett és vállalt célja nem a többféleség, a sokféleség, az alternativitás, a pluralizmus megvalósulása, hanem a meglévőnek egy hatékonyabbal történő felcserélése, azaz a legitím »jobbannak« hatékonyabb megvalósítása.” A kodályi iskola létrejötté és a mögötte álló szándék az iskolakísérlet-jelleget erősíti. Felmerülhet kérdésként, hogy a program kinyilatkoztatása mennyire volt őszinte, hogy Kodály és környezete valóban hitt-e az eszme és az eszközök korlátlan kiterjeszhetőségében, a program extrapolálhatóságában. Úgy tűnik, hogy már a kezdeteknél felmerült kétely, de a sikerpropaganda (szintén a korszakot jellemző módon) hamar elfedte a felvetődő problémákat.

„Meg kell állapítanunk azt is, hogy ugyan gyorsan megszülettek ezek a zenei tagozatú iskolák, kimagasló eredménnyel működve, a többi 3000–3200 »normál tagozatos« iskola eredményei azonban nem voltak kimagaslóak, sőt, háttérbe szorulva, a rivaldafényben megjelenített iskolákkal szemben jóval kisebb eredményt mutattak fel. A különbség csírái már a kezdetben megvoltak. Ezzel ekkor senki nem törődött.” (Székely, 2008, 28. o.)

A helyzet azóta sem sokat változott. A magyar általános iskolás populációnak legfeljebb öt százaléka járt zenei általános iskolába a hetvenes évek elején. Ekkor volt a csúcson a „kísérlet”: 122 ilyen iskola működött Magyarországon. Kodály halálát követően a *Százéves terv* hallgatólagosan lekerült a megvalósítandó programok listájáról, az iskolák terjeszkedése megállt, majd számuk csökkenni kezdett. A kísérlet sikeres volt, Kodály álmai mégsem váltak valóra.

A doktriner kodályizmus

„Az iskolakísérletekben megszülető mégoly jelentős eredmények nagy része követhetetlennek bizonyult. S ha mégis sikeresen követték, meg is másították. A nagyhatású iskolaalapítók karizmatikus egyéniségére szoktak hivatkozni ezzel kapcsolatban, a kezdeményezők különös lelkesülésére, nemkülönben a legodaadóbb követők kritikátlan epigonizmusának kiábrándító hatására. Az okok azonban számosabbak. A legfőbb ok – bármennyire banális ez – »az idők változása«, vagyis a konkrét feltételek mássága. Ma is létezik Pestalozzi Társaság és Makarenko Bizottság, nagyszámú Montessori Egylet stb., de egyik sem azzal a céllal működik, hogy névadója pedagógiáját egyszerűen átmásolja a mai viszonyok közé.”

Zrinszky László (2000, 175. o.) szavai is igazolni látszanak, hogy a zenei általános iskola modelljét, annak történetét iskolakísérletként értelmezni nem pusztá gondolatjáték, hanem a megfeleltetés még a kísérlet utóéletére vonatkoztatva is helyesnek bizonyul. Kétségtelen, hogy Kodály személye, személyiségének ereje volt a kulcsa az eszme és vele a módszer gyakorlati megvalósulásának, e kísérlet hosszú – máig tartó – életének. És bár ez a program általánosságban nem bizonyult követhetetlennek, a megmásítás, hamisítás, leegyszerűsítés folyamata – részben az epigonok kezén – valóban végbement (Szabó, 1982), és úgy tűnik, hogy a követők, a kodályi eszme letéteményesei sem nagyon mutatnak érzékenységet és érdeklődést „az idők változása” iránt. Az így megmerevedett, doktriner kodályizmus ideológiája sok tekintetben a szocialista korszak szemléletére és fejleményeire vezethető vissza.

A sikerpropaganda néhány évvel az első zenei általános iskola beindítása után megkezdődött. A számtalan különböző forrásból deduktív módon kialakult eszmerendszer gyakorlati igazolására még nem igazán kerülhetett sor, amikor Kodály már tudományos sikerként kommunikálja az amúgy valóban eredményes, kedvező hatást produkáló iskola működését.

„Ezeknek hiába magyarázod, hogy a zenével nem csak zenét tanulunk. Hogy az ének felszabadít, bátorít, gátlásokból, féltékenységből kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozíción javít, munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre-figyelemre szoktat. Hogy egész embert mozgat, nemcsak egy-egy

részét. Megszeretetti az iskolát. Fejleszti a közösségi érzést. [...] Ezek a gyermekek jobban számolnak, mert a szám nem elvont fogalom nekik, testükben érzik a ritmussal. Hamarabb olvasnak folyékonyan, mert a mondatban érzik, éreztetik az összefüggő zenei formát. Szebben, pontosabban írnak, mert a kottairás nagyobb vigyázatra szoktat, ott egy kissé félrecsúszott pont már más hangot jelent. A helyesírást is gyorsabban megtanulják, grafikai érzékük is fejlődik.” (Kodály, 1964f, 305. o.)

Majd tíz évvel később kezdte meg Kodály határozott inspirációjára Kokas Klára azokat a kutatásokat, amelyek a zenei általános iskolák tanulóinak fejlődését vizsgálták más, intenzív zenei nevelésben nem részesülő tanulók képességeinek fejlődésével összehasonlítva. E kutatások eredményeként mutatta fel Kokas a zene transzfer hatását mint a kodályi koncepció tudományos bizonyítékát. Ezeknek és a későbbi kutatásoknak eredményei szinte szóról szóra egyeznek Kodály imént idézett, 1956-ban megfogalmazott meggyőződésével. Húsz évvel később a Kodály-módszer eredményessége körüli társadalmi vita keretében a kecskeméti iskolát alapító Nemesszeghy Lajosné (idézi: Kroó és Feuer, 1972, 24. o.) már sokkal óvatosabban fogalmaz:

„Ha arra gondolunk, hogy az első énekes iskolát végzetek, az első 18 gyerek, ma még csak 26 éves, de nincs még kétszáznál több a 20 éven felüli ének-zenei általánosban végzetek száma, akkor még nem vonhatunk le következtetéseket ezeknek az iskoláknak a nevelésére vonatkozóan.” Mégis, mind a mai napig ez a sikerkommunikáció a legerősebb bizonyíték a program megváltoztathatatlanságát és feltétlen érvényességét hirdető számára.

A doktriner jelleg másik vonása a kodályi eszmerendszer integritásának féltése, egységességének, megbonthatatlanságának görcsös hangsúlyozása és az ehhez kapcsolódó mítoszképzés. Kodály a neveléssel nem foglalkozott tudományosan. Leírt, kimondott, nyilatkozatokban kifejtett gondolatai nem alkotnak tudományos rendszert, inkább személyes meggyőződések ezek, amelyeknek Kodály szakmai és emberi tekintélye adott óriási súlyt. Tanítványai és követői az eszmék módszerré való konvertálását nagyrészt elvégezték, de elméleti rendszert nem alkottak belőle. Maradtak a meggyőződések és a tekintélyelvűség. A korszakra jellemző módon mindenki csak a Mester tekintélyére hivatkozott, őt idézte. Érdemes ilyen szemmel áttekinteni az elmúlt ötven év magyar zenepedagógiai irodalmát: a szerzők versengenek a Kodály-idézetek citálásában. (Ez alól ez a munka sem kivétel...) Úgy hivatkoznak Kodályra, mint kizárólagos ősforrásra, ahogyan tették ezt abban a korszakban a nagy népzérekkel. Alakját hozzájuk hasonlóan mitologizálták, és ezzel tanait meg is merevítették. Részleteiben ráismerhetünk a jelenésre Mihály Ottónak (1999a, 240. o.) a korszak pedagógiáját és annak következményeit leíró soraiban:

„Az alapvető hatalmi struktúrákból fakadó kényszerek hozták létre azt a mitokratikus (mitologizált és bürokratikus-autokratív) pedagógiát, amely a mindenoldalúság mitológiájának ernyője alatt többé-kevésbé felkészült, de beszabályozást, paternalizmust igénylő, szabálykövető egyéni és közösségi, állampolgári jogainak állami kisajátítását elfogadó (eltűrő) alattvalói nemzedéket nevelt.”

A mítosz és az azt fenntartani kívánó propaganda fontos eleme a módszer külföldi megbecsültségének állandó emlegetése. Kodály már az ötvenes években rájött, hogy az immár módszerré formált zenepedagógiai modell exportálható, ezáltal hazai tekintélye is növelhető. Kodály, Ádám és sok más tanítvány rendszeresen járta a világot, nemzetközi szervezetek konferenciáin népszerűsítette a metódust. Kodály, latba vetve hatalmas nemzetközi elismertségét és itthoni tekintélyét, sokakat juttatott külföldi utazás és tanulmányok lehetőségéhez a vasfüggöny korszakának legsúlyosabb éveiben is. Rövidesen valódi exportcikk lett a „Kodály Method”. Tanáraink külföldön oktatták, 1975-től a kecskeméti Kodály Intézet pedig itthon végez képzési tevékenységet külföldi hallgatók számára. Ma a világ számos országában vannak iskolák, intézetek, amelyek a Kodály-módszert népszerűsítik. Mindeközben azonban a magyar zenepedagógia, különösen a Kodály

által oly fontosnak tartott iskolai ének-zene oktatás válsága nyilvánvalóvá vált. A hetvenes évek elején sorra jelentek meg tanulmányok, zajlottak nyílt viták, amelyek a válság okait kutatták, de kézzelfogható eredményre nem vezettek. Idekívánkoznak Ádám Jenő (idézi: *Székely*, 2008, 30. o.) intő szavai:

„Iskolai ének-zenetanításunknak ez a módszere, íme világra szóló szellemi exporttá lett. Valóban örvendetes kivétel. Nos, e nagy siker fényében azért legyen gondunk arra is, hogy mi és mennyi az, ami az exportból hazai használatra visszamarad.”

A Kodály-tézisek ma is érvényes, a mai korban is értelmezhető és követhető igazságokat tartalmaznak, de irracionális dolog lenne azt gondolni, hogy a több mint nyolcvan éve megfogalmazott gondolatok és az abból kifejlett koncepció és metódus minden változtatás nélkül állhatja meg a helyét napjainkban is. Társadalmi és pedagógiai paradigmák váltották egymást ezekben az évtizedekben, a közoktatásban folyó zenei nevelésben azonban minden változatlan. Nem tudom elképzelni, hogy Kodály elégedett lenne mindazzal, ami az ő nevében történt az utóbbi negyven évben. Ahogy azt sem hiszem, hogy ne lenne ötlete arra, mit kellene tenni, hogy ne egyre messzebb kerüljünk a nagy eszméktől, hanem hogy – alkalmazkodva a korhoz, miként azt ő is tette többször – megtaláljuk a közeledés útját, elsősorban a felnövekvő generációkon keresztül.

A rendszerváltás után

„A tudományos-szakmai szférában a pluralizmus feltételezi az egymástól koncepcionálisan is eltérő elméleti és programfejlesztési irányzatok, műhelyek kialakulását, amelyek keretében nem csak szakmai alternatívák, hanem minőségileg is eltérő iskolakoncepciók is kimunkálódnak. [...] A »jobbban« és »rosszabbban« legitimizációjának egyik lehetősége, ha az iskolaügyben is hagyjuk érvényesülni a keresletkínálat törvényeit.” (*Mihály*, 1999, 310. o.)

Az oktatási rendszer rendszerváltás utáni pluralizálódása, az oktatás és a kultúra piacosodása nem teremtett kedvező feltételeket a Kodály-koncepció számára. A demokratizálódó társadalomban számos olyan folyamat indult be, amelyek nem annyira a kodályi gondolatrendszer elvi alapjaival, hanem inkább az évtizedek alatt kialakult és megrögzült kommunikációs gyakorlatokkal kerültek ellentmondásba. Sem a tekintélyelvűség, sem az ortodoxia, sem a retrográd szemlélet és a mindehhez kapcsolódó nosztalgia nem tartoznak az ezredvég szellemi trendjeihez. Szembe kell nézni a piacosodás következményeivel. Nincs kultúrpolitika, nincs, aki megmondaná és megmondhatná, mi az érték, az egyénnek magának kell tájékozódnia a hatalmas kínálatban, az iskolának pedig ehhez kell fogódzókat nyújtania, az ehhez szükséges kompetenciákat kell fejlesztenie. A jó minta, a példamutatás, az értékek felmutatása mindig is része marad a nevelés eszköztárának, de a mai verseny arra kényszerít, hogy megtanuljunk ezeket az értékeket felismerhetővé és vonzóvá tenni. Ezt a célt szolgálhatná a zene élményszerű tanítása az iskolában – és iskolán kívül –, ahogyan azt Kodály is megfogalmazta követelményként. Nem az ő hibája, hogy ez eddig nem valósult meg. Jó lenne, ha az 1947-ben keletkezett *Százéves terv* szelleméhez nem úgy akarnánk hűek lenni, hogy a fennmaradt harminchét évet egy „paradigma foglyaként” tétlenül töltjük, meggyőződéseinktől körülbástyázva, igazunk és küldetésünk biztos tudatában.

Befejezésül álljon itt egy idézet Dolinszky Miklósnak a Bartók Rádióban elhangzott előadásából. A szerző szisztematikusan elemzi Kodály gondolati rendszerének gyökereit, forrásait, fejlődését és társadalmi vonatkozásait. A Kodály-koncepció 21. századi utóéletéről mondott gondolatait, itt megfogalmazott társadalom- és kultúrakritikai meglátásait érvényesnek és megfontolandónak tartom:

„Az elmúlt évtizedekben a magyar zenepublicisztika divatos témájává lett a Kodály-koncepciót szembevetni önnön utóéletével, az iskolák mindennapjainak korántsem mindig szívdertítő valóságával. Mára a kérdés anakronisztikussá vált. A Kodály-koncepció immár nem több, mint egyetlen elem azok közül, amelyeket a korábban elképzelhetetlen kulturális erodálódás magával sodor. [...] Korábban az iskola azért tudott legalább írni-olvasni-beszélni megtanítani, mert az elemi ismeretek mögött iratlan, ám közösen elfogadott etikai normák álltak. Megegyezéssel etikai normák nélkül maguk a tárgyi ismeretek is értelmetlen információk darabjaira hullnak szét. Lehet ma mosolyogni azon a reflektálatlanságon, amelylyel Kodály megkülönböztette a jó zenét a rossztól, és amellyel az általa en bloc jazznek nevezett könynyűzenét leparancsolta volna a kulturális szinterről. De akkor legalább volt még hivatkozási alap. Ma az értékek szabad választhatósága pontosan értékétől fosztja meg azt, amit vele felruháznak. Érték mögött mindig közösség áll, és ha az értékek szabad választhatóságban megtestesülő viszonylagossága és felcserélhetősége egyenesen támogatott, akkor ezzel a magányos ember kétségbeesett életstratégiája válik normává. Kodály tényleges zeneoktatási reformjai csupán következményei voltak egy komplex életstratégiának, és végső soron arra a kérdésre feleltek, hogy hogyan kell élni. De hát felelhet-e más kérdésre az oktatás? Oktatás talán igen, nevelés viszont nem.”

Jegyzet

(1) Az igénytelen kuplét éneklő tanítóképzősökkel történt találkozás ébresztette rá Kodályt a pedagógusképzés fontosságára (Kodály, 1964..., 73. o.), a fiúkórus művészi produkciója fordította figyelmét a gyer-

mekkarok felé (Kodály, 1964c, 41. o.), az angol kórusmozgalmat kulturális és társadalmi szempontból is mintaeértékűnek tartotta (Kodály, 1964c, 40. o.).

Irodalom

Eöszé László (1970): *Forr a világ. Kodály Zoltán élete*. Móra Könyvkiadó, Budapest.

Dolinszky Miklós (2007): A Kodály-pedagógia. *Parlando*, 6. sz.

Janurik Márta (2008): Betöltik-e szerepüket az ének-zene órák a mai oktatásban? *Iskolakultúra*, 18., 9–10. sz.

Kodály Zoltán (1964a): Még néhány szó a tantervről. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964b): Százéves terv. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964c): Gyermekek. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964d): Zene az óvodában. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964e): Énekes játékok. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964f): Tanügyi bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964g): A magyar karének útja. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964h): Százegy magyar népdal. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964i): Zenei belmisszió. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964j): Hozzászólás a középiskolai énekoktatás kérdéséhez. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964k): Zenei nevelésünk reformjáról. In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Kodály Zoltán (1964l): Mire való a zenei önképzőkör? In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

Króó György és Feuer Mária (1972, szerk.): *Vita a zenepedagógiáról*. Zeneműkiadó, Budapest.

Maróthy János (1982): A nacionalizmus és a magyar zenetörténet. In: Breuer János (szerk.): *Kodály-méreg*. Gondolat, Budapest.

Mihály Ottó (1999a): Fordulat és pedagógia. In: uő: *Az emberi minőség esélyei. Pedagógiai tanulmányok*. Okker – Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest.

Mihály Ottó (1999b): Alternatívitás és pluralizmus a pedagógiában. In: uő: *Az emberi minőség esélyei. Pedagógiai tanulmányok*. Okker – Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest.

Németh András (2002, szerk.): *Reformpedagógia-történeti tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest.

Szabó Helga: Torzulások a kodályi zenei nevelés általános iskolai alkalmazásában. In: Breuer János (szerk.): *Kodály-méreg*. Gondolat, Budapest.

Székely Miklós (2008): *Ádám és Kodály*. Magánkiadás.

Szőnyi Erzsébet (1999, szerk.): *Kodály Zoltán nevelési eszméi a harmadik évezred küszöbén*. Kodály Intézet, Kecskemét.

Szőnyi Erzsébet (1979): *Öt kontinensen a zene szolgálatában*. Gondolat, Budapest.

Vitányi Iván (1982): *Kodály művelődéspolitikai koncepciója*. A Debreceni Kodály Zoltán emléknapok 1971-es ülészakán tartott előadás. In: Breuer János (szerk.): *Kodály-mérleg*. Gondolat, Budapest.

Zrinszky László (2000): *Iskolaelméletek és iskolai élet*. Okker, Budapest 2000

A Gondolat Kiadó könyveiből